

Probabilitatea etimologiei $v\bar{v}\bar{v}\bar{u}la > v\bar{v}oară$ „apă curgătoare“, „apă săltăreată“, „izvor“, „pârâu“ este și mai evidentă dacă avem în vedere faptul că și verbul *învioră* „lehaft, munter machen“, cum a arătat dl Pușcariu (*Conv. lit.* XXXIX, p. 326), trebuie derivat din aceeași rădăcină, anume din $*[in]v\bar{v}\bar{v}\bar{u}lare$. Această etimologie este potrivită să explice pe *învioră* din toate punctele de vedere, pe când despre a lui Tiktin („Zu *vuu*. Eigentümliche Bildung“, *Dict. rom.—germ.*, p. 848), care se apropie de derivarea ce i-o faceă Hasdeu lui *vioară*, nu se poate spune același lucru, deși se apropie și ea de adevăr. E interesant de amintit că alături de *învioră* $< *[in]v\bar{v}\bar{v}\bar{u}lare$ avem și un derivat al lui *via*: *învioș*, cu același înțeles, după analogia lui *însănătoșă*, *învârtoșă* etc. (v. Tiktin, *o. c.*, p. 848).

În felul acesta ni s'a păstrat un paralelism oarecare între *apă vioară* — a *ă vie* și *învioră* — *învioșă* (în loc de *învia* care s'a izolat numai cu înțelesul de „(wieder) lebendig machen, beleben, auferwachen“) ¹.

N. Drăganu.

III

coc.

S. a. (plur. cocuri) = 1. O pâine mică rotundă, boț, țipău, pup cf. LB., *Viciu*, GL., etc.); 2. Un pahar de formă conică, făcut din coaje de copac (mai ales de salcie), cu coadă, cf. cauc (Apahida, jud. Cojocna, com. *Orosz*²); sălăriță (în acest înțeles, și supt forma *cog*, com. id.). Acest cuvânt nu e, cum se credeă, un postverbal al lui *coace*, ci e latinescul *cocum*, deci un dublet al lui *cocă* (mai rar, supt forma corectă, *coacă*), înregistrat de Meyer-Lübke, *REW* la No 2009. Pentru

¹ Dl Pușcariu crede că tot $*v\bar{v}\bar{v}\bar{u}la$, firește în altă legătură de cuvinte, a dat naștere și cuvântului *vioară* „Geige“, care cum arată $l > r$, ar trebui să fie vechiu. În privința dezvoltării înțelesului l ne spune: „Cred că nu e nici o dificultate semantică în a presupune că și *vioară* a fost instrumentul vioiu, vesel, care acompania, ca și azi, jocul sălt reț“ (*Conv. lit.* XXXIX, p. 326). Dar acest cuvânt se întâlnește mai întâiu abia pe la mijlocul secolului XVII: *Atăntării carele dzice cu vioara și alăuta pre la târguri*. Îndr. 191 (ap. Tikin, p. 41). Apoi însăși fabricarea viorilor arată altă origine. De aceea Meyer-Lübke îl consideră pe rom. *vioară* de neologism modificat în privința formei după analogia cuvintelor vechi: $*v\bar{v}\bar{v}\bar{u}la > \text{prov. } v\bar{v}i\bar{a}la (> \text{ital. } v\bar{v}i\bar{a}la, \text{rom. } v\bar{v}o\bar{a}r\bar{a}, \text{fr. } v\bar{v}i\bar{o}le, \text{catal. } \text{span. } \text{span. } \text{portg. } v\bar{v}i\bar{a}la; \text{cu schimbul de sufix v. fr. } v\bar{v}i\bar{e}lle, \text{span. } v\bar{v}i\bar{e}la$ “ (*REW*, p. 719, No. 9419. Și cred că are dreptate.

² Dl *Orosz Endre*, e învățător-diriginte în Apahida, actualmente detașat la Cluj, unde e custodele muzeului Societății carpatine.

sensul I, îmi comunică dl profesor G. D. Serra expresia canaveză (provincia Turinului): *andar al coc* sinonimă cu *andar al tozzo*, care înseamnă: „a umblă la cerșit, după o bucată de pâine”. Cf. și diferitele forme din dialectele romanice citate de Meyer-Lübke, l. c. Pentru sensul 2, se găsesc tot acolo diferite forme romanice cu înțelesul de „găoace”, „scoică”, iar dl G. D. Serra îmi comunică forma *cocca*, tot din provincia amintită, care se întrebuințează pentru marginea rochiei adusă în formă de con, cu care se poate scoate apă dintr'un izvor, pentru băut.

grumură.

Verb de conj. I, păstrat într'o colindă din Ardeal, comunicată de dl A. Vicîu:

Pe gura de raiu
Boare îmi trăgeă,
Măru-mi legână;
Merele-mi pică,
Masa-mi grumură.

Înțelesul e „a îngrămădi ceva într'un loc, a acoperi ceva cu ceva”. E lat. **grumulare* derivat din *grumulus*, care a dat în arom. *grumur* „grămadă”. Cf. acest volum p. 475 și REW. 3887. Pentru accepțiunea în care se găsește în limba română, cf. ital. *grommare* „formar gromma (crosta)”, *grommato*, „ricoperto”.

stăuină.

Subst. fem. întrebuințat în județul Muscel, atestat în chestionarul lui *Hasdeu*, IX 143, la plural: *stăuini* „locuri cu iarbă domestică și plăcută oilor” (Com. Albești). Eu l-am auzit la Rucăr, tot în același județ, cu înțelesul de „loc pe care sânt sau au fost așezate stâna și strunga”. Un arendaș șpunea proprietarului muntelui: „La primăvară, am să mut stâna pe stăuina Sasilor (= pe locul unde aveau odinioară Sașii stâna), că aici prea s'a îngrășat locul”. E lat. **stabulina*, derivat din *stabulum*, cu sufixul *-tina*, care, în multe derivate (la origină adjective substantivate), înseamnă „locul unde se găsește ceea ce exprimă primitivul”, d. ex. **narina* „locul unde sânt nările” > franc. *narine*, *piscina* „heleșteu”; *rapina* „câmp de napi”, sard. log. *codina* (vechiu: *cotina*) „luogo arido pieno di pietra” < **cotina* (din *cos*), rom. *stupină*, etc. **Stabulina* a trebuit să însemne deci „locul pe care

s'a ridicat un staul" și n'a putut da în românește decât *stăuină*, fie că plecăm de la forma sincopată (cf. *stablum* > *staul*) *stablina*, devenit **staul'ină* (ca *oblito* > *ul'it* > *uit*) și apoi *stăuină*, fie că plecăm de la forma nesincopată (cf. *stabulum* > *staur*. S. Pușcariu, *Conv. lit.* XLIV, 465) care ar fi dat *stăurină* și apoi **staunină* și *stăuină*, întocmai ca *fărină* > *făină*, *pecorina* > *pă-cuină*, *viezurină* > *viezuină* (cf. S. Pușcariu, *Zur Rekonstruktion* p. 42). Din cauză că legătura etimologică cu *staul* sau *staur* nu se pierduse, *au* proton s'a putut păstră, fără să devie *a*. În *Economia* lui Șincai (a. 1806) se găsește verbul *a stăuli*, atestat supt forma participială *stăuilit* s. a. cu înțelesul de „șederea oilor pe un loc”. Iată fraza: *De la oi se poate avea mare folos, nu numai din lapte și din lână, ci și din gunoiul oilor, pentrucă prin stăulitul oilor foarte bine se direg țearinele*. 85. Din Muscel e atestat cuvântul *stăulica* „nume de capră” (H. IX 42), probabil, care stă pe lângă *staul*. Amândouă aceste cuvinte sânt derivate ale lui *staul*.

timpuri.

Cu înțelesul de „tâmpă”. se găsește într'o colindă din Ardeal publicată de dl A. Viciu, în colecția D-sale, p. 135, în versurile următoare :

[Sf. Marie] Se tot primblă și se roagă:
Pomiși-pomișorii miei,
Plecați-vă vârfurile,
Să v'ajung cu timpurile.

E, evident, lat. *tempora*, idem.

turtură.

E radicalul diminutivelor „turturică” și „turtureă” întrebuințate, aproape exclusiv, pe teritoriul dialectului daco-român. Se găsește atestat tot de dl A. Viciu în următoarele versuri culese din comuna Bucium, din Județul Făgăraș:

Mă suiiu pe ciură
Și-auziiu o turtură.
Turtura ziceă așa:
Du-te din pădurea mea.

E lat. *turtur*, păstrat în dialectul arom. tot supt forma *turtură* (cf. REW. 9009).

tușină.

Cuvântul (accentuat pe silaba a doua) însemnează lână smulsă de pe piei, de la dubăleri (Zagra, I. Năsăud, com. I. Corbu). E dat, cu asterisc, de dl Pușcariu, în *Conv. lit.* XXXIX, 323, care-i dă și etimologia: *tonsio*, *-one n*, de unde derivă verbul *a tușină*. În Chestionarul lui Hasdeu e atestat și derivatul *tușinătură* „lâna mioarelor“ XVII. 228.

Constantin Lacea.

IV.

împopoțână — împopoțonă.

Însemnează „a se găti, a se îmbrăcă frumos, de sărbătoare“, apoi „a se împodobi peste măsură, în mod excesiv, excentric, împestrițat“; *Toate ghilosite, gătite împopoțonate* (Alecsandri, *Teatru* III ^{75/17}). *De departe mănăstirea Sf. Gheorghe se vedește prin turnul greoiu al porții și prin scânteliera ciudată, prin luciarea sticloasă a ȳgurilor nouă roșii-închis, cu dungi nesăbuite de albastru și de galben ceea ce, pentru o biserică e o împopoțonare.* (Iorga, *Bucovina* p. 19).

Cu aceste înțelesuri cuvântul se întrebuințează și supt forma *împopoțâ*, foarte des în vechiul Regat, aproape exclusiv în Moldova și Bucovina și tot așa și în Transilvania: *Fata bobii eră împopoțată și netezită pe cap de parc'o linsese vișei* (Creangă, *Povești*, 284). Acest *împopoțâ* pare a fi identic cu o altă formă: *împupăzâ* cu următoarele două înțelesuri derivate unul dintr'altul: 1°. „A face ceva peștiț ca pupăza, a împestriță“: *Să poate să ghiie timpul să nvețe copii de nepoți, de strănepoții-noștri și alte limbi, da e pricina să n'o impupezeze cu cuvinte streine* (Jipescu, *Opincaru* 55). 2°. „A se găti [frumos] ca o pupăzâ“ se zice mai ales despre nevestele tinere care se gâtesc foarte curat, se împodobesc cu ștergare foarte curate și frumoase (Marian, *Ornitologia* II 178). Cu acest înțeles, și chiar cu înțelesul lui *împopoțâ* și *împopoțână*, există și forma *împupuțâ*, după o comunicare a d-lui I. Corbu, din Zagra, lângă Bistrița (Transilvania) și confirmată de d. N. Drăganu — alături de *împopuțâ*, comunicată de d. Sever Pop, originar din aceeași regiune.

Din cele ce preced reiese clar că la baza formelor acestora avem numele pasărei *pupăzâ* din lat. *ŭpŭpa*, din care avem în arom. *pupă*, megl. *pupcă* și în dacor. *pupă* + suf. alb -ză > *pupăzâ*